

Олена Клочкова

Одеса читає, вивчає українську, здійснює свою культурну місію

П'ять років тому ЮНЕСКО включила Одесу до переліку творчих міст світу в галузі літератури. Цей почесний статус – безумовне визнання унікальності нашої літературної школи, а також загалом культури нашого міста, його неповторної творчої атмосфери, яка народжувала та залучала сюди талановитих людей. Одеса з її красою, самобутністю та колоритом ставала джерелом натхнення для безлічі вітчизняних та закордонних письменників і поетів, які у різні часи творили тут.

Проте статус літературного міста забезпечують не лише письменники та поети, а ще й читачі, шанувальники справжньої літератури, яких в Одесі завжди було багато, про що свідчить ціла низка фактів. Наприклад, те, що перша бібліотека у нашій країні з'явилася саме в Одесі. Одеська національна наукова бібліотека була заснована ще у 1829 році. Нинішня Одеська обласна універсальна наукова бібліотека імені М.С. Грушевського також веде свою історію з позаминулого століття. Дата її відкриття – 1875 рік.

Наталія Кликова, директорка Централізованої бібліотечної системи для дорослих міста Одеси

Дуже цікаву історію має і нинішня Центральна міська бібліотека імені Івана Франка. Але про це, а також про сьогоднішній день одеських бібліотек краще розповість директорка Централізованої бібліотечної системи для дорослих міста Одеси Наталія Кликова.

– Наталю Дмитрівно, чим цікава історія бібліотеки Франка? Чому її так люблять розповідати й співробітники, й численні читачі?

– Історія нашої бібліотеки нерозривно пов'язана з історією міста та його найкращих представників. Усі, хто любить Одесу, цікавиться її минулим, знають знаменитого одеського міського голову мецената Григорія Маразлі. Ця видатна людина на власний кошт зробила для міста безліч корисних речей, зокрема відкрила Першу народну читальню, яка згодом стала Центральною міською бібліотекою. Для своїх благодійних проєктів Маразлі або будував, або купляв чудові будівлі, які досі служать одеситам і прикрашають Одесу. Нашу бібліотеку було збудовано за проєктом кращого архітектора того часу Юрія Дмитренка. Перша народна читальня відкрилася 1891 року. І з того часу практично не закривалася та ніколи не змінювала свого статусу. Промайнули дві світові війни, громадянська війна, змінювалася державна влада, змінювалися й самі держави, а в цій затишній будівлі завжди був храм книг. У 1926 році бібліотека святкувала свій тридцятип'ятирічний ювілей. У зв'язку з тим, що він збігся з десятиріччям від дня смерті видатного українського поета, письменника та філософа Івана Франка, бібліотеці надали його ім'я. Зараз бібліотека Франка є адміністративним та методичним центром для двадцяти бібліотек-філій нашого міста, які об'єднані в Централізовану міську бібліотечну систему для дорослих.

– Як сьогодні живе бібліотека Франка та інші філії? Вже третій рік у нашій країні йде війна. Чи є читачі? Чи не закриваються бібліотеки?

– У перші дні війни ми всі були справді шоковані. Чесно кажучи, думали, що бібліотеки закривуться. Попри статус літературного міста ЮНЕСКО, попри те, що одесити завжди любили читати, а наші міські бібліотеки ніколи не були порожніми. Але... воєнний

стан, тривоги, вибухи! Багато співробітників нашої бібліотечної системи відразу залишили країну. Більшість, звичайно, залишилася, але ці люди теж були налякані. У нас переважно працюють жінки, у багатьох маленькі діти. Хтось при звуках сирен біг з дітьми до укриття, хтось ховався у себе у квартирі за двома стінами. Але точно ніхто не уявляв, як у таких умовах можна працювати.

Поступово початковий шок пройшов, і ми почали обговорювати, що ж робити далі. Буквально через два тижні з початку війни ми вирішили відкриватися хоча б на один день на тиждень. Тоді перед нами стояло головне питання: чи підуть читачі? Адже цілком можливо, що в умовах війни людям буде просто не до бібліотек. Однак коли ми побачили, скільки людей прийшло, всі питання відразу відпали! Бібліотеки наповнилися, виявилось, читачі чекали на нас і раділи нашому поверненню. Вони плакали та сміялися, ділилися своїми емоціями, багато хто брав одразу по двадцять-тридцять книг, запасалися на випадок, якщо ми закриємося знову. Загалом ми зрозуміли, що це наша культурна місія, або, як почали потім говорити, наш культурний фронт.

Тоді ми ще не здогадувалися, що під час війни читачів побільшає. Цей феномен ми простежили через місяці, і його ще треба буде вивчати. Я можу тільки висловити припущення, чому так сталося. Я вважаю, що вся справа саме у чарівній силі книжок. У тому, що в книгах є відповіді на багато питань, які турбують людей у важкі часи. У книгах мудрість століть, досвід поколінь. Людина поринає в цей світ і розуміє, що вона не самотня, що задовго до нас інші люди вже переживали щось подібне. І вистояли, не втратили людяності. Все це дуже допомагає тоді, коли погано, страшно, боляче.

Звичайно, краще б ми не мали такого досвіду, але, на жаль, він вже є. Робота під час війни має свою специфіку. Багатьох людей зараз потрібно не лише відволікати від жахів війни, а й у прямому сенсі розважати, перезавантажувати, перемикаючи. Щоб вони не усамотнювалися, не сумували, не впадали в депресію, щоб у них були сили надалі жити та працювати. І цим ось уже третій рік поспіль опікуються всі бібліотеки-філії нашої системи.

Всі знають, що в Одесі на вулиці Градоначальницькій є Морська бібліотека, яка стала теплим будинком не лише для моряків

Щорічний муніципальний конкурс імені Івана Франка

та їхніх родин, а й для письменників, художників, артистів. Щодня вона збирає друзів на різноманітні заходи, запрошує читачів на концерти, виставки, віртуальні круїзи.

У бібліотеці № 25, що на Адміральському проспекті, завжди багато молоді, студентів, старшокласників. Вони беруть участь у заходах, які організують провідні викладачі вишів.

Бібліотека-філія № 1, що на Преображенській, славиться своїми виставками, там створили справжню картинну галерею, де виставляють роботи як молоді художники, так і відомі майстри. Крім того, там організовано безліч різноманітних гуртків – від ліплення до оригамі.

Бібліотеки-філії № 34, 44 та 29 стали культурними центрами в районах Фонтану, Лузанівки та селища Шевченка. Вони тісно співпрацюють із селищними радами, крім безпосередньо бібліотечної діяльності ведуть велику волонтерську роботу.

Бібліотеки-філії № 30 та 47, що розташовуються у спальних районах Таїрова та селища Котовського, вважаються бібліотеками

сімейного читання. Їхні зали переповнені маленькими читачами, які приходять та беруть книжки разом зі своїми батьками.

А скільки подяк ми отримуємо від студентів Університету третього віку, які у бібліотеці № 16, що на Новосільського, не лише читають, а й здобувають знання з мистецтва, психології, медицини! Для них бібліотекарі організують ще й екскурсії по нашому чудовому місту.

– Які книжки сьогодні обирають одесити? Чи змінилися їхні уподобання? Як вплинула на це війна?

– Багато чого змінилося з початком російської агресії. Дуже зажаданими знову стали автори, котрі свого часу писали про війну. Ремарк, Хемінгуей та навіть Сунь-Цзи, «Мистецтво війни», тепер мають велику популярність. З'явився величезний попит на українську літературу – як класику, так і романи сучасних українських авторів. Люди залишилися вірними тим самим жанрам, які завжди любили: детективи, історичні, жіночі романи. Але тепер вони обирають українських письменників і читають українською мовою, особливо молодь. Молодь також бере книги іноземних авторів, причому дуже серйозні, я навіть сказала б, складні книги: Кафку, Сартра, Марселя Пруста – і теж у перекладі українською. Добре, що зараз це все у нас з'явилося. Місцева влада виділяє кошти, а ми постійно закупаємо нові, сучасні, красиво оформлені видання українською мовою.

Підбиваючи підсумки минулого року, ми за традицією склали рейтинг популярності книг. На першому місці за запитами читачів був Джордж Оруелл, «1984», на другому – Сунь-Цзи, «Мистецтво війни», та на третьому – Еріх Марія Ремарк, «На західному фронті без змін». А з сучасних українських письменників на першому місці опинився роман Андрія Кокотюхи «Червоний», на другому «Мелодія кави» Наталії Гурницької, та на третьому «Молоко з кров'ю» Люко Дашвар.

– Раніше казали, що українським авторам важко пробитися на книжковому ринку. Ви якось популяризуєте українську книгу? Як романи сучасних вітчизняних авторів знаходять свого читача?

День вишиванки у бібліотеці

– У межах програми «Одеса – літературне місто ЮНЕСКО» ми давно опікуємося популяризацією читання та, звичайно ж, знайомимо читачів із вітчизняними авторами. Для цього у місті проводиться величезна робота. Я думаю, немає такого одесита, який не знав би про знаменитий одеський книжковий фестиваль «Book Fest». Його спільно з міським Департаментом культури, міжнародного співробітництва та євроінтеграції по черзі проводять або наша система бібліотек для дорослих, або система бібліотек для дітей. Багато років поспіль у квітні напередодні Міжнародного дня книги та авторського права у Міському саду влаштовується справжнє свято книги з фотозонами, виставками, книжковими ярмарками, парадом літературних героїв, вікторинами, майстер-класами. Це свято для містян готують усі бібліотеки – філії нашої системи. В межах цього фестивалю ми також проводимо презентації нових книг, автограф-сесії, де читачі можуть зустрітися з авторами, поставити запитання, отримати книгу з автографом у подарунок.

А взагалі творчі зустрічі з популярними письменниками та поетами, презентації нових книг у нас відбуваються постійно – це наш уже звичний бібліотечний формат. Одеські книголюби

знають і завжди із задоволенням відвідують наш затишний старовинний читальний зал у бібліотеці Франка, де зазвичай відбуваються такі заходи. Цього року ми зустрічалися з популярною одеською письменницею, авторкою сучасних детективів Іриною Лобусовою, лауреатом Франківського конкурсу київським письменником Олександром Козинцем, у нас проводив творчі вечори одеський поет Святослав Огречук. У День української писемності та мови у нас відбулася зустріч з відомим одеським поетом, письменником та мовознавцем Олексієм Різниковим. У межах форуму «Українська книга на Одещині» відбулася презентація книги Сергія Волошина «Волошкові оповідки», а також презентація книги Маріанни Гончарової «Дерева».

– В останні роки українські літератори знають Одесу ще й як місто, де проводиться престижний Франківський конкурс, одним з ініціаторів та організаторів якого є саме бібліотека Франка. Розкажіть про це докладніше.

– Муніципальний Франківський конкурс для нас, мабуть, найважливіша подія року! Заснований міською владою три роки

тому, він миттєво став відомим і сподобався всім, хто пише, – творчим людям України. Конкурс проходить у чотирьох номінаціях: проза, поезія, журналістика та популяризація творчості Івана Франка. Перший відбувся дуже яскраво. Було надіслано багато робіт, зібралося багато талановитих людей зі всієї України. Міська влада фондувала премії переможцям. Письменники та поети приїхали до Одеси на нагородження, яке проводилось у день народження Івана Франка, 27 серпня. Приємні зустрічі, море, сонце, гостинна Одеса.

Літературні герої на міському книжковому фестивалі «Book Fest»

А потім прийшла війна, і позаминулого року я навіть сумнівалася, чи відбуватиметься конкурс взагалі, чи надсилатимуть свої роботи автори: можливо, це не на часі. Але культурне, літературне життя України не зупинялося. І у 2022 році робіт прийшло дуже багато, журі довелося попрацювати, аби обрати найкращих. Третій Франківський конкурс, що відбувся минулого літа, теж подарував нам багато талановитих авторів та безліч яскравих емоцій. У конкурсі взяли участь двадцять шість учасників з різних міст та регіонів нашої країни. Були конкурсанти з Одеси та Одеської області (Балта, Татарбунари), з Києва, Кременчука, Хмельницького, Синяви (Хмельницька обл.), Стрия (Львівська область), Николаєва, Івано-Франківська, Сум, Луцька, Львова. Дехто з них попри воєнний стан зміг приїхати до Одеси на нагородження, інші взяли участь у церемонії онлайн. Але ж це було справжнє свято української культури, єдності всієї України.

– Бібліотека сьогодні – це не лише місце, де читають книжки. Це сучасний, добре обладнаний міський культурний простір, де можна втілити будь-яку креативну ідею. Нещодавно до ювілею великого українського поета Тараса Шевченка бібліотекарі випробували новий формат – провели онлайн-марафон, фінал якого феєрично відбувся у бібліотеці Франка. Поділіться, будь ласка, подробицями: як це було?

– До ювілею Великого Кобзаря Одеська міська бібліотечна система для дорослих готувалася заздалегідь. Було обрано популярний формат мистецько-поетичного онлайн-марафону, який отримав назву «Нас поєднує шевченківське слово». В межах марафону читачам та користувачам бібліотечних інтернет-ресурсів пропонувалося записати та розмістити у себе в соцмережах ролик із хештегом #Мій_Шевченко, в якому вони або декламують вірші Тараса Григоровича, або виконують якісь інші творчі роботи, на які їх надихнула його поезія. Ідея виявилася такою цікавою читачам, що на наш заклик відгукнулося дуже багато людей. Свої відеоматеріали з віршами, а також із музичними композиціями, піснями, малюнками, поробками, презентаціями на тему шевченківських творів розмістили читачі не лише з багатьох міст України, а й із різних країн світу, куди українців

Парад літературних героїв на книжковому фестивалі «Book Fest»

закинула доля. Були відео читачів із Болгарії, Іспанії, Ірландії, Німеччини, Грузії, Польщі. Загалом бібліотекарі відібрали двісті тридцять відеоробіт. Що цікаво – вірші Тараса Шевченка читали люди різного віку та різних професій. Наймолодшому учаснику марафону було лише п'ять років, а найстаршому – понад вісімдесят. Любов до Кобзаря та захоплення його творчістю вкотре об'єднали всіх.

Напередодні ювілею великого українського поета у Центральній міській бібліотеці імені Івана Франка відбувся урочистий захід, який став також підсумком онлайн-марафону. У читальній залі лунало безсмертне шевченківське слово. Були продемонстровані найкращі відеоролики з онлайн-марафону. Особливі відчуття, до сліз, у присутніх викликали відео, де наші військові читають поезію Кобзаря просто з окопів.

– Бібліотека давно приймає в себе конкурс-форум «Українська мова – мова єднання». Як це відбувається?

– Цьому чудовому конкурсу виповнилося вже двадцять п'ять років. Заснований Одеським відділенням Національної

спілки журналістів України та безпосередньо її очільником Юрієм Работіним ще у 1999 році, конкурс «Українська мова – мова єднання» тепер став чи не найвідомішим в країні. Він стало збирає безліч знавців, поціновувачів та шанувальників рідної мови – письменників, поетів, журналістів та навіть талановитих школярів, які також надсилають свої роботи. Щорічно у бібліотеці Франка проходять заходи цього конкурсу. У нас збираються конкурсанти, проводяться творчі зустрічі, іноді проходить нагородження лауреатів. Минулого року в нас відбулося відкриття конкурсу. І наша тісна співпраця не випадкова. Адже бібліотека – це в першу чергу місце, де збираються читачі, тобто поціновувачі творчості всіх вітчизняних літераторів, усіх конкурсантів.

З початком війни в нашій бібліотеці Франка ще постійно збираються внутрішні переселенці, люди, які приїхали до Одеси з окупованих областей. Для них такі урочистості з нагоди вшанування української мови та нашої культури – це ковток свіжого повітря після пережитих жахів.

– Сьогодні існує великий попит на українську мову, українську літературу, культуру. Але чи всі одесити так легко можуть перейти на українську, вільно розмовляти, читати?

– Думаю, що не всі – звісно, це нелегко. Молодь не має мовної проблеми, вони вільно і розмовляють, і читають українською. Літнім людям складніше. Але річ у тому, що сьогодні більшість одеситів самі хочуть вивчити українську мову, та міська влада в цьому всіляко йде їм назустріч. А ми, бібліотекарі, допомагаємо. Так, у нас у Центральній міській бібліотеці імені Івана Франка та філіях системи з вересня 2022 року безплатно працював розмовний клуб марафону «Єдині», мета якого – підтримка та допомога охочим у переході на українську мову. Протягом навчання учасники отримували завдання та навчальні матеріали, які допомагали подолати мовний бар'єр, брали участь у вебінарах та розмовних клубах. У бібліотеці Франка також організовано гурток спілкування українською мовою «Мрія». А нещодавно місцева влада затвердила спеціальну Програму

розвитку та функціонування української мови як державної у всіх сферах суспільного життя у місті Одеса на 2024-2025 роки. У межах цієї програми в бібліотеках міста будуть організовуватися безплатні курси української мови для всіх охочих. Також створюються і підтримуються електронні ресурси для популяризації української мови та літератури в бібліотечній системі. На все це міська влада вже виділила кошти, тож одесити дуже скоро зможуть вивчати та покращувати свою українську в бібліотеках міста. А разом з тим читати, відкривати для себе нових авторів, брати участь у культурному житті Одеси. Адже у нас таке прекрасне місто з величезною спадщиною, з невичерпними ресурсами! Літературне місто ЮНЕСКО – це багато про що говорить!

25 років конкурсу «Українська мова – мова єднання»

Цього року Всеукраїнському конкурсу-форуму «Українська мова – мова єднання» виповнюється двадцять п'ять років! Чвертьвіковий ювілей – чималий термін. І за ним величезна виконана робота! За цей період учасниками та лауреатами у різних номінаціях стали тисячі людей – знавців та любителів української мови, письменників, поетів, журналістів, талановитих школярів. Щорічно у різних номінаціях конкурсу беруть участь від двохсот п'ятдесяти до чотирьохсот осіб.

Із самого початку свого існування форум став майданчиком, який поєднує людей навколо української культури. Він допомагав розкривати красу та велич української мови, а також став поштовхом для багатьох успішних проектів та ініціатив.

Тепер ми всі зрозуміли, що українська мова – не просто засіб спілкування, а код нашої нації, ключ до розуміння нашої історії, культури та ідентичності. Але це остаточно прояснилося лише в останні роки, коли українці згуртувалися внаслідок російської агресії. А тоді, далекого 1999-го, коли конкурс

Голова Одеського відділення Національної спілки журналістів України Юрій Работін

тільки зароджувався, він, звичайно ж, не мав такої сильної підтримки.

«У 1998-99 роках існував конкурс «Українська мова – мова державна», – згадає засновник та незмінний організатор конкурсу, голова Одеського відділення Національної спілки журналістів України Юрій Работін. – Спочатку навіть виділялися кошти на його проведення, на премії лауреатам. Але, на жаль, держава швидко видихнулася. Якимось тодішній міністр інформації заявив: «Ми більш не спроможні цим займатися». Тоді я сказав: «Ну що ж, якщо ви не спроможні, ми забираємо конкурс до себе, до Одеси, й самі його продовжуватимемо».

Отак із мертвонародженого державного починання з'явився воістину народний, живий та потрібний конкурс-форум з одеською пропискою. Взнявши його під свою опіку, Одеське відділення НСЖ України змінило назву, наповнивши цей форум новим змістом. Мова єднання – саме те, що було потрібне нашому суспільству, нам, українцям, і тоді, на самому початку століття, і зараз.

На жаль, двадцятип'ятирічний ювілей доводиться відзначати в умовах повномасштабної війни, коли агресор хоче знищити саме нашу українську ідентичність. Проте Юрій Работін та всі організатори конкурсу, який наразі проводиться спільно з міським Департаментом культури, міжнародного співробітництва та євроінтеграції, сповнені енергії та оптимізму і впевнені, що Україна та наша культура незламні та обов'язково переможуть!

